

Ville Kivimäki

Oma maa aina vaan mansikka

Huomioita kansallisen historiankirjoituksen olemassaolosta, tekniikoista ja purkamisesta

Kansallisen historiankirjoituksen jäljittämiseksi on tarkasteltava koko suomalaista historiajärjestelmää, ei vain akateemista historian tutkimusta. Silti tiedontuotannon kansallisten intressien sisäistäminen näkyy yhä myös monien historiatieteen edustajien kerronnan valinnoissa, reagoitavoissa kritiikkiin ja argumentaation sekä kysymyksenasettelun lähtökohdissa. Tältä pohjalta tarpeellisten jatkokysymysten esittäminen vuosien 1939–1945 historiasta Suomessa on osoittautunut mahdottomaksi tehtäväksi perinteiselle poliittiselle ja sotahistorialle.

Helsingin Sanomissa tämän vuoden helmi-maaliskuussa käyty keskustelu toisaalta suomalaisesta sotahistoriasta ja toisaalta Suomen asemasta toisessa maailmansodassa on tuonut esiin vakiintuneet kansalliset käsitykset Suomen sota-ajan historiasta ja tavasta tutkia tätä aikaa.

Joensuulaisprofessoreiden Jukka Korpelan, Tiina Kinnusen ja Arto Nevalan kritiikki professori Ohto Mannisen kirjoitukseen, jossa vaadittiin lisärahoitusta sotahistorian tutkimukselle, sekä Joseph Whiten kritiikki suomalaista ”epäadekvaattia sotahistoriallista tutkimusta” ja kansallismielistä tulkintaa kohtaan ovat saaneet joukon vastauksia, joissa toistuu vanha kaava: Suomi kävi ”erillissotaa” Saksan rinnalla, Risto Ryti ”uhrautui” kansakunnan hyväksi ja ulkomaalaisten on vaikea ymmärtää Suomen historiaa. Oireellisesti sekä Korpelan, Kinnusen ja Nevalan varsinainen tarkoitus – vaatimus sotahistorian luonteen muuttamisesta – että sosiologi Sari Näreen rakentava ehdotus sodan jälkiseuraamusten tutkimisesta ovat jääneet syrjään keskustelun jankatessa kuluneita uria.¹

¹ Sikäli, kun olen pystynyt keskustelua Saksasta käsin seuraamaan, siihen ovat osallistuneet akateemisten historian tutkijoiden piiristä ainakin Ohto Manninen: ”Sotatutkimus tarvitsee lisää tukea”, HS 16.2.2005; Jukka Korpela & Tiina Kinnunen & Arto Nevala: ”Sotatutkimus kaipaa uusia näkökulmia”, HS 25.2.2005; Jouko Vahtola: ”Sotahistorialla myös pasifistinen merkitys”, HS 4.3.2005; Pentti Virrankoski: ”Suomen historiasta 1939-44 tarvitaan tietoa”, HS 14.3.2005; Timo Vihavainen: ”Sodassa Suomea ohjasi reaalipolitiikka”, HS 21.3.2005 ja Markku Ruotsila: ”Churchill ei halunnut sotaa Suomen kanssa”, HS 24.3.2005. Lisäksi Joseph White: ”Demokratian tutkittava epäemukavaakin historiaa”, HS 14.3.2005 ja Sari Näre: ”Sotien tunneperinnössä tutkimista”, HS 9.3.2005.

Tarkastelen kirjoituksessani kansallisen historiankirjoituksen sijaintia, tekniikoita ja murtumista mahdollisine seurauksineen. Lopussa esittelen oman näkemykseni tavasta, jolla historiallisen tiedon tuottaminen välttää kansallisen kerronnan karikat sortumatta silti ”postmoderniin mielivaltaisuuuteen”. Teksti pohjautuu edellä mainittuun Helsingin Sanomissa käytyyn mielipiteidenvaihtoon ja tämän vertaamiseen viime vuotiseen keskusteluun Elina Sanan *Luovutettujen* tiimoilta².

Kansallisen historiankirjoituksen sijainti

Jatko-opiskelijan varmimpia keinoja saada osakseen varttuneen tutkijakunnan toppuuttelu on lähteä ristiretkelle ”kansallista historiankirjoitusta” vastaan. Tutkijanalku palautetaan nopeasti ruotuun toteamalla kysymyksenasettelun epäkypsä skandaalinhakuisuus tai kyseenalaistamalla koko ”kansallisen historiankirjoituksen” olemassaolo. Totta onkin, ettei uusi tieteellinen historiantutkimus ole enää aikoihin ollut yksiviivaisen kansallista. Mistä siis johtuu tunne, että ”kansallinen historiankirjoitus” vaatii yhä aktiivista romuttamista?

Kansallista historiaa on kaikki historia, jossa kyseenalaistamattomana subjektina on ”Suomi”.

Puhtaimmillaan – ja kai jo harvemmin – ”Suomi” seikkailee historiassa merkillisen epäonnisen sankarihahmona, joka joutui vuosina 1939–1945 kahden diktatuurin väliin, kärsi suurta vääryyttä ja ainoana oikeamielisenä vaalii ”historiallista totuutta”, jolle ei millään tahdo saada riittävää huomiota isompiensa taholta. ”Suomi” inkarnoituu suurmiehissään, joita ohjaa järki ja reaalipoliittinen logiikka.

Peitellymmiin ”Suomi” esiintyy yhä suuressa osassa Suomen historiaa toimijana tai lähes epähistoriallisena kontekstina, johon ilmiöitä peilataan. ”Suomi” määrittää, minkä historiantutkimuksen aihepiiri koetaan marginaaliseksi, vähemmistötutkimukseksi tai kriittiseksi tutkimukseksi – se antaa tutkimukselle lopullisen merkityksen. Yleistä on, että viimeistään loppupäätelmissä tutkimus kuin tutkimus nivotaan ”suureen suomalaiseen kertomukseen”. Usein myös ns. emansipoivan historiankirjoituksen missio näyttää olevan kirjoittaa aiemmat toiseudet sisään kansalliseen kertomukseen.

² Ks. <http://agricola.utu.fi/tietosanomat/luovutetut/>

Suurin osa suomalaisesta professorikunnasta on jo kansallisiin tiedontuotannon intresseihin kriittisesti suhtautuvaa väkeä. Kansallisen historian paikantamiseksi onkin luotava katse laajemmalle kuin pelkästään historian laitoksiin ja uusimpiin väitöskirjoihin. ”Suomi” subjektina elää vahvana koko historiajärjestelmässä, josta tiedemaailma on vain osa. Järjestelmään kuuluvat historian tukisäätiöt ja rahoittajat, Suomen valtio, koulut, asianharrastajain seurat, julkaisu- ja levityskanavat sekä historian reseptioinstituutiot. Väitän, että täällä kansallinen historia voi vähintään yhtä hyvin kuin 15 vuotta sitten. Yliopiston ulkopuolisen rahoituksen hankkiminen muusta historiajärjestelmästä on yhä monin verroin helpompaa ”isänmaalliselle” tutkimukselle kuin ”Suomen” suhteen välinpitämättömälle tai kriittiselle tutkimukselle. Tilanne korostuu entisestään, kun yliopiston rahoitus jatko-opinnoille ja post-doc työlle heikkenee ja yhä suurempi osa tutkijoista on riippuvainen muista tahoista, joilla kullakin on omat erityiset intressinsä.

Oma lukunsa ovat harrastelijahistoriat, joissa kansallinen historia suorastaan kukoistaa. Kirjat suomalaisista suurmiehistä ja sotasankareista tarjoavat lukijoilleen samaistumispintaa, jonka sisältö on autoritaarinen, väkivaltainen ja rasistinen. Nämä piirteet kuitenkin piilotetaan sellaisilla kerronnan ratkaisuilla, jotka korostavat subjektiansa toiminnan sidoksisuutta ”Suomen kohtaloon”. Häikäilemättömyys, raakuus ja tuhoava käyttäytyminen muuttuvat tässä kontekstissa peräänantamattomuudeksi, uskollisuudeksi ja rohkeudeksi. On pohdinnan arvoista, missä määrin tällainen historia on sidoksissa nykypäivän talousideologiaan, ”isänmaallisuuden” ja pääoman liittoon sekä suomalaisiin (mies)identiteetteihin.

Niinpä oma kritiikkini kansallista historiantutkimusta kohtaan ei niinkään paikannu historian professorikuntaan ja heidän edustamiinsa tieteellisiin konventioihin kuin heidän kyvyttömyyteen vastata uusisänmaallisuuden aaltoon. Eivätkä monet akateemiset historiantutkijatkaan ole viattomia tämän genren kukoistukseen – osin kyvyttömyydessä tuntuu olevan kyse myötäilystä.

Kansallisen historiantutkimuksen (puolustautumis)tekniikat

Pyrin seuraavassa kuvaamaan niitä tekniikoita, joilla kansallista historiaa tehdään ja puolustetaan. Huomiot perustuvat Elina Sanan *Luovutetut* -kirjasta nousseeseen keskusteluun ja tämän vuoden helmi-maaliskuiseen mielipidekeskusteluun Helsingin Sanomissa sotahistoriasta ja Suomen asemasta toisessa maailmansodassa. Olen huomionnut vain ammattihistorioitsijoiden esittämät argumentit – kansallisen historiakäsityksen laajempi sisältö ja edustajakunta rajautuvat joukosta pois.

1. *Suomi historian subjektina*

Suomen käsittäminen historian toimijaksi ja tämän toimijan eheyden korostaminen sulkee pois Suomen historian monimuotoisuuden ja ristiriitaisuuden. Se johtaa yksinkertaistettuihin totuuksiin, kuten ”Suomi kävi erillissotaa”, ”Suomi taisteli kommunismia vastaan” tai ”Suomi jälleenrakensi”. Näillä poliittisen tason toteamuksilla on kuitenkin hyvin vähän tekemistä esimerkiksi omien isovanhempien kokemuksen kanssa vuosista 1939–1950. Oma erityispiirteensä Suomen toimijuudessa on järjen ja reaalipoliittisten motiivien korostaminen. Lähteiden – pääasiassa poliittisten ja sotilaallisten toimijoiden sekä valtionhallinnon tuottamien papereiden – luonne maailmaa järjestävinä esityksinä siirtyy suoraan tutkimukseen. Näyttää siltä, ettei minkäänlaisella ideologialla, fantasioilla tai tunteilla ollut mitään tekemistä suomalaisen yhteiskunnan sodanaikaisen toiminnan kanssa. Sinällään ”järkevä” logiikan pohjalla olevat ideologiset, taloudelliset ja tunteelliset perusteet – siis ne ”järjettömät” motiivit, joita ”järkevästi” pyrittiin täyttämään – unohdetaan.

Tällaisen historiankirjoituksen itsestäänselvinä tiedontuotannon intresseinä ovat yhteiskunnan taloudellisen tuotantojärjestelmän säilyminen, poliittisen eliitin maailmankuvan tukeminen ja kansallisen eheyden ja konsensuksen säilyminen.

2. *Pahan poislohkominen*

Kun Suomen historian mustia kohtia ei käy kiistäminen, pyritään ne eristämään poikkeamisiksi suuresta kertomuksesta. Tällöin eheän Suomen alta löytyvätkin ne yksittäishenkilöt, joiden toiminta saatetaan tuomita sen kuitenkin liikaamatta Suomen historian todellista linjaa. Sota-aikaa koskien oli olemassa ”Suur-Suomi kiihkoilijoita”, ”natsimyötäilijöitä” ja ”sinänsä valitettavia tapauksia”, mutta näiden juuret suomalaisessa yhteiskunnassa jätetään vaille huomiota. Sen sijaan Tali-Ihantalan taistelua ei tarkastella Suomen historian erillistapauksena, vaan sen kulminaatiopisteinä ja puolestaan tuhansien neuvostovankien kuolema suomalaisessa sotavankeudessa on sivujuonne, vaikka yhtä hyvin juuri sen voisi väittää olevan suomalaisen yhteiskunnan kehityksen looginen seuraus ja osa sen olemusta. Omana poislohkomisen tekniikkanaan voidaan nähdä negatiivisten ilmiöiden puhtaan kvantitatiivinen tarkastelu: laskemalla luovutetut, kuolleet ja hengissäselvinneet ongelma on selvitetty

3. Sonderweg-tekniikka

Yleinen suomalainen käsitys ”Suomen” historiasta perustuu yhä ajatukseen länsimaisen sivistyksen etuvartiosta ja marttyyristä. ”Länsimainen sivistys” ymmärretään hyvin valikoiden. On hienoa todeta Suomen kuuluvan historiallisesti lännen kulttuuripiiriin, mutta heti samalla halutaan pestä kädet länsimaisen sivistyksen suuresta tragediasta, joka huipentui Auschwitziin ja Hiroshimaan. Tämän kanssa Suomella taas ei ole mitään tekemistä. Kuitenkin toiseen maailmansotaan ja keskitysleireihin johtaneet historialliset prosessit ja elementit on löydettävissä myös Suomen modernisaatiohistoriasta. Kuvaava esimerkki sivistyskäsityksen valikoivuudesta löytyy tämän vuoden helmikuulta, kun Dresdenin pommitusten muistopäivänä äärioikeistolainen NPD-puolue järjesti provokaatiomielenosoituksen, jossa marssia säesti mm. Jean Sibeliuksen musiikki. Suomessa älähdettiin sinänsä oikeutetusti, mutta kritiikin kohde vain oli kummallinen: ”meidän” Sibeliuksellamme ei ollut mitään tekemistä natsien kanssa. Mutta jos äärikansallisen NPD:n oli jotain klassista musiikkia marssillaan soitettava, Sibelius oli mielestäni varsin osuva valinta. Olennainen osa Sonderweg-tekniikkaa on korostaa Suomen historian ymmärtämisen vaikeutta ulkomaalaisille.

4. Subteellistaminen

Kävi väittelyjä sitten baaripöydässä tai luki Elinan Sanan teoksen saamia arvosteluja, tähän tekniikkaan törmää varmasti. Tuntuu siltä, ettei erityisesti jatkosodan suhteen ole mahdollista esittää minkäänlaisia kriittisiä mielipiteitä suomalaisesta yhteiskunnasta luettelematta heti perään kaikkia Stalinin rikoksia, suomalaisten kommunistien kolttosia ja talvisodan historiaa. Totta kai näillä kaikilla oli vaikutuksensa suomalaiseen yhteiskuntaan. Mutta kuten moneen kertaan on esitetty, suomalaisten toiminnan motiivien typistäminen pelkkään pakon edessä toimimiseen tai ulkopuolisiin tekijöihin reagointiin tekee suomalaisista ainoastaan uhreja ja marionetteja, ei oman historiansa aktiivisia tekijöitä ja toimijoita omine motiiveineen. Tällaisessa historiakäsityksessä 1930–1940-luvulla on lopulta vain kaksi todellista toimijaa, Hitler ja Stalin.

Kiinnostavaa on, ettei suhteuttamislogiikka yleensä toimi toisin päin: tutkimuksiin suomalaisten sotavankien kohtelusta Neuvostoliitossa tai neuvostopartisaanien raakuuksista ei vastata oitis vaatimalla tutkimusta neuvostovankien kohtelusta Suomessa tai suomalaisten toimista Itä-Karjalassa. Tämä olisikin tietysti typerää, mutta suhteellistamisen yksisuuntaisuus kertoo sinällään jotain kansallisen historiankirjoituksen motiiveista.

5. *Tietonurkkaustekniikka*

Tässä kyseessä on oikeastaan poislohkomisen representaatiotekniikka. Epämieluisa tieto esitetään marginaalissa, suluissa, tietonurkkauksissa tai alaviitteissä. Tällä perusteella voidaan todeta, että asia on tiedossa ja tutkijain kädet pesty. Välillä tuntuukin, että moniosaisten juhla- ja julkaisusarjojen ainoa uusi ja kiinnostava tieto löytyykin juuri tietonurkkauksista.

6. *Kansallisen kertomuksen käistäminen*

Kansallisen historiankirjoituksen vahvuus piilee sen itsestäänselvyudessa, joka onneksi on murtumaan päin ellei jo tyystin murtunutkin akateemisessa historiantutkimuksessa. Samoin kuin naistutkimus on joutunut vastaamaan kysymykseen miehisestä historian olemassaolosta, joutuu myös suomalaista historiankirjoitusta kriittisesti tarkasteleva tutkimus vastaamaan, missä tämä myyttinen kansallinen historiankirjoitus oikein sijaitsee?

Tietenkään sille ei ole olemassa omaa tutkimuslaitostaan, sitä ei merkitä kirjakaupoissa varoitustarroilla tai sen edustajat eivät ole oma kolmipäinen, ledivaloin varustettu rotunsa. Muutaman vuoden tauon jälkeen oma graduni tuntuu oirehtivan paikoin kansallisen kerronnan suuntaan. Kansallinen historiankirjoitus esiintyy valituissa kerronnan tavoissa, tutkijan samaistumisen kohteissa, hänen käyttämänsä päättelylogiikan kirjoittamattomissa premiseissa. Sen normaalius tekee sen näkemisen ja paikantamisen vaikeaksi.

Osaa suomalaisesta historiankirjoituksesta tehdään yhä niin kuin se olisi pohjimmiltaan tarkoitettu valvovalle isähahmolle, jota halutaan mielistellä ja jolta halutaan ymmärrystä ja hyväksyntää. Tämä ”Isä” on joko kuviteltu kansakunta suurmiehineen tai konkreettisemmin isien ja isoisien sodan kokenut sukupolvi. Tähän liittyy myös alemmuuskompleksinen suhde ”Eurooppaan” ja loputon kaipuu saada hyväksyntää ulkomailta.

Purkamisen tarpeellisuudesta

Luopuminen Suomesta eheänä subjektina merkitsee myös luopumista historioitsijan asemasta kansakunnan muistina, säilyttäjänä ja kertojana. Suomen näkeminen kaikessa ristiriitaisuudessaan, monikerroksisuudessaan ja olemattomuudessaan tekee mahdottomaksi esittää yksinkertaisia yleistyksiä yhden Suomen historiallisesta toiminnasta ja olemuksesta. Kansallinen

historiankirjoitus on puhunut kansallisten tiedotusvälineiden kautta. Akateemisissa piireissä kriittinenkin tutkija valitsee helposti Suomi-diskurssin päästessään median parrasvaloihin, kirjoittaessaan ”tavalliselle kansalle” tai puhuessaan ulkomaalaisille. Kansallisen historiankirjoituksen pinttyneisyys ja piilevyys onkin juuri tässä: sen olemassaolo ei ole riippuvainen vain tieteellisestä historiajärjestelmästä, vaan se sijaitsee osin muissa järjestelmissä. Se ei ole vain tietyyppistä tietoa, vaan myös tapa esittää tietoa määrättyissä tilanteissa.

Kansallista kerrontaa purkamaan pyrkivälle historialle tästä koituu paradoksaalinen ongelma. Päästäkseen kiinni kritiikkinsä kohteeseen tutkimuksen olisi voitava puhua akateemisia ympyröitä laajemman historiajärjestelmän sisällä. Pääsy television 30 minuutin dokumentteihin, uutispätkiin, lehtiin ja isänpäivän kirjamarkkinoille puolestaan edellyttää pitkälti puhuntaa juuri kansallisessa diskurssissa. Kriittinen tutkimus on pääosin vastannut ongelmaan ”negatiivisen Suomi-diskurssin” avulla: ”Suomi teki sitä ja tätä väärin”, ”Suomella on oma likapyykki pesemättä” ja niin edelleen.

Oman ikäluokkani jatko-opiskelijoiden keskuudessa olemme pohtineet koko kansallisen historiankirjoituksen romuttamisen tarvetta. Eivätkö sen edustajat jo olekin eläköitymässä tai marginalisoituneet suomalaisen historiakeskustelun laitamille? Mielestäni on kuitenkin ennen aikaista huokaista ja siirtää koko keskustelu arkistomappiin. Vaikka seminaariryhmissä ei enää ohjatakaan tutkimusta kansallisiin aiheisiin ja kerrontaan, 1990-luvun uusisänmaallisuuden ilmapiirissä kasvaneet opiskelijat tuntuvat usein itse ymmärtävän ”oikean” historian juuri kansallisena historiana; konservatismi saattaa olla nykypäivän kapinaa. Historia tuntuu myös jakautuvan kahtia: toisaalla nuoren sukupolven tutkijat tekevät tyystin muuta kuin kansallista historiaa, toisaalla perinteinen historia elää vahvana. Suuntien edustajilla on yhä vain vähemmän kykyä tai halua puhua toisilleen mitään.

Mitä kansallisen historiankirjoituksen romuttumisesta sitten seuraa ja ovatko nämä seuraukset lainkaan toivottavia? Voihan olla, että perinteinen historiantutkimus on puutteistaan huolimatta tarjonnut juuri niitä identiteetin rakennuspuita, joita suomalaiset ovat muuttuvassa maailmassa tarvinneet. Ehkä kansallisessa kerronnassa puhuttu historiantutkimus on ollut parhaimmallaan jopa emansipovaa kirjoittaessaan aiemmin unohdettuja ihmisryhmiä sisään suomalaiseen kertomukseen? Sikäli kun laajempaa julkisuutta kiinnostavat vain ”Suomen historiaa” koskevat väitteet ja tiedot, uudentyypinen historiantutkimus saattaa normalisoitua tieteksi tieteiden joukkoon pois kansalaiskeskustelusta. Tällöin se ei toisaalta ole rakentamassa patriottisia,

rasistisia tai patriarkaalisia samaistumiskertomuksia, muttei myöskään tarjoa identiteetin kiinnekohtaa alati kiihtyvän kaupallisen ärsyketulvan ja kuluttajaidentiteettien tilalle.

Historian poliittisuus on siinä, että kukin historioitsija kuvaa menneisyyttä omien tulevaisuuden toiveittensa ja nykyhetken käsitystensä näkökulmasta. Saksalainen historiantutkija Jörg Baberowski toteaa esseessään ”Die Entdeckung des Unbekannten: Rußland und das Ende Osteuropas”, että tehtävänsä oikein ymmärtänyt historioitsija vastaa aina oman aikansa kysymyksiin. Historiatieteen edistys ei tarkoita täydellisen kattavan tiedon kokoamista menneisyydestä, vaan kysymyksenasettelun jatkuvaa muutosta ja nyansoitumista, tutkijalle mahdollisen kysymyshorisontin avartumista – ja samalla totuuden jatkuvaa pakenemista tämän horisontin taakse.

Voikin sanoa, että kansallinen historiankirjoitus tarjoaa alati taantuvassa määrin rakentavia ehdotuksia nykyidentiteettien vahvikkeeksi. Kovenevan kilpailutalouden keskellä pinnistelevälle aikalaiselle se asettaa samaistumiskohteeksi Adolf Ehrnroothin ja Lauri Törnin kaltaisia ”supermiehiä”, vanhaa ”talvisodan henkeä”. Sillä ei kuitenkaan maailmaa muuteta siedettävämmäksi. Kansakunnan purkamiseen keskittynyt historiankirjoitus ei ehkä vielä pysty tarjoamaan tälle kunnollisia vaihtoehtoja, mutta vanhan purku on silti edellytys uuden synnylle.

Kansallisesta keskuksesta luopuminen toimijuuden paluuna

Kansallista kertomusta kyseenalaistava tutkimus leimataan helposti ”postmoderniksi relativismiksi”, jossa keskuksen katoaminen johtaa täydelliseen mielivaltaisuuteen. Toisaalta radikaalin konstruktivismin käytännön ongelmana on nähdä valta ja kulttuuri niin totaalisina toimijuuden rakentajina, että itse asiassa kansakunnasta, valtiosta, kansallisesta kulttuurista tai armeijasta on 1930–1940-lukuja tarkastellen tullut juuri se kauhea peikko, jota on alun perin haluttu vastustaa. Mielestäni käyttökelpoinen ratkaisu on yhdistää yhteiskunnan ja kulttuurin konstruktivistinen tarkastelu itse ihmistoimijoiden ja toiminnan lähitarkasteluun.

Kulttuuri ja rakenteet toki määrittävät ihmisten toimintaa ja rajaavat mahdollista ja mahdotonta. Mutta ihmisten varsinaisessa toiminnassa tai toimeettomuudessa näyttää olevan aivan omaa dynamiikkaansa, jota ei voida kattavasti selittää rakenteilla, eikä ehkä kulttuurillakaan. Tällainen väite leimataan helposti essentialismiksi, joka selittää toimintaa muuttumattomalla ”luonnolla” tai ”evoluutiolla”. Näen silti ihmiselle ominaiset psyykkiset taipumukset kokea läheisyyttä, vihata ja

tulla ”minäksi” yhdistyneenä tarpeita omaavaan kehoon yhtä aikaa kulttuurin muovaamana kuin kulttuuria muovaavanakin tekijänä – mihinkään ”luonnollisen” toiminnan vakioitumiseen tämän ei tarvitse johtaa.

Tällainen metodi ottaa siis huomioon yhteiskunnan rakenteet ja kulttuurin ihmisten toiminnan olosuhteita ja rajoja piirtävinä tekijöinä ja toisaalta näkee nämä ihmisten toiminnan luomuksina. Jotta vuorovaikutus todella olisi molemminsuuntainen, on ihmisissä oltava jotain muutakin kuin kulttuurista – muussa tapauksessa kulttuurien monimuotoisuus ja ihmisen toiminnan arvaamattomuus ei selity. Käytännössä viime sotia tästä näkökulmasta tarkasteleva tutkimus on luonteeltaan makro- ja mikrotason yhdistävää. Empiiriset tapaustutkimukset esimerkiksi sotilaiden ja viranomaisten väkivallankäytöstä (tai siitä kieltäytymisestä), naisten kokemuksista ”kotirintamalla” tai marsalkka Mannerheimin arjesta tarjoavat uutta tietoa sota-ajan yhteiskunnan historiasta ja osoittavat kansallisen historiankirjoituksen ontouden.

Esimerkiksi näin voidaan lähteä tekemään jatkokysymyksiä suomalaisesta yhteiskunnasta ja suomalaisten toiminnasta viime sotien aikana. Kyseessä on tietenkin vain yksi tapa monien joukossa. Yhtä kaikki perinteinen poliittinen ja sotahistoria näyttää olevan kykenemätön näitä jatkokysymyksiä esittämään.